

ÉJFÉLI GONDOLATOK A RÁDIÓBAN

GÉBER LÁSZLÓ

*Ami a lámpafényben igaz, az még nem
feltétlenül igaz a nap fényében.
(Joseph Joubert)*

2000. szeptember 24.

Áldozás előtt legalább egy óra hosszáig nem szabad enni. Ezt a választások előtti kampánycsöndet is valószínűleg ennek a mintájára találták ki. Fogalmam sincs, hogy hol és mikor, majd utánanézek, de feltételezem, hogy éppen olyan szándékkal hozták ezt a szabályt is, mint az áldozás előtti böjtről, megtisztulásról, illetve gyónásról szóló rendeletet. Három napunk van tehát, hogy magunkba szálljunk, hogy megbánjuk a választási hadjárat, illetve azelőtt végrehajtott bűneinket, mielőtt az urnák elé járulnánk, nem az Úr elé, csak az urnák elé. Ilyenkor, tudjuk, bizonyos dolgokról nem illik, nem szabad beszélni. Tulajdonképpen nem is volna rossz hetente ilyen kampánycsöndet tartani. Végül nem lenne semmilyen bűnünk. Sajnos, tudom, hogy ez lehetetlen, sokba kerülnek az urnák, de hát játszadozzunk egy kicsit a gondolattal. Az első áldozás után, amikor az összes addigi bűneinket megbocsátották, milyen könnyűek és boldogok voltunk, aztán rájöttünk arra, hogyha mindig megbocsátják bűneinket, akkor bűnözhetünk is. Aztán rájöttünk arra, hogy csak magunkat csapjuk be. Aztán még sok mindenre rájöttünk. Tudjuk, létezik választási hadjárat és kampánycsönd. Most éppen kampánycsönd van. Ezért két hosszabb erotikus elbeszélést hallhatnak éjszakai műsorunkban. Ha nem lehet politika, legyen hát erotika. Nem lehet egyszerre két úrnak szolgálni, ez a Bibliában is írva van.

Kellemes kampánycsöndet kívánok minden ébren levő hallgatónak.

2000. augusztus 27.

A jobb pillanataimban azt gondolom, hogy egyszer mindennek vége lesz, hogy valamikor mindennek vége kell lennie; aztán, ha jobban belegondolok, látom, hogy csak az életnek van vége, s ki tudja, talán annak sincs. Van, aki azt gondolja, hogy októberben már el is felejtjük az elmúlt tíz évben átél bajokat, hogy már csak szégyenkezni fogunk, hogy kortársként éltünk itt és most. Jó annak, aki így gondolja. A gondolatnak, tudjuk, ereje van. Ha sokan ugyanazt gondolják, akkor az meg is történik. Van ilyen elmélet. Az örök visszatérés elméletétől, sajnos, ilyenkor pesszimista leszek. Csak abban reménykedhetem, hogy a visszatérési periódust már nem érem meg. De most hagyjuk, álmodjanak azok, akik alszanak. Két hosszabb nyári témájú novellát hallhatnak ma éjszaka. Az egyiknek a címe: *A tengerparti buli*, a másiknak pedig, *A macskánk mégis Floridában nyaral*. Végül még csak annyit, hogy álmodni azért az ébren levőknek is szabad.

2000. július 16.

Van úgy, hogy az embernek semmi kedve sincs beszélni. Amiről érdemes volna szólni, az nagyon mélyre vésődött. Nehéz a felszínre hozni. A felszínen pedig mintha semmi sem volna. Valami teher lerakódik a lélek legmélyére, és mindent, ami fölötte van, eltakar. Az idő aztán ezt is felkavarja, kinél könnyebben, kinél nehezebben. Végül egyre több a tapasztalatunk, s közben a hajunk is egyre szürkül. Ma éjszaka egy kicsit több lírát hallgathatnak, mint egyébként. Az első órában Tolnai Ottó *Árvacsáth* című kötetéből Szorcsik Kriszta olvas fel verseket. Csáth Géza naplójából is hallhatnak egy részletet, s közben pedig Mozart *Kis semmiségek* című szerzeményei szólnak majd. A másik órában Rakovszky Zsuzsa kortárs magyar költő versei következnek. Van, amikor csak iszap és sár van a lélek legmélyén, de van, amikor egy-két igazgyöngy is akad. Van, amikor a felszín csillog a legszebben, de nagyobb az élmény, ha a mélyben is tisztán látunk. Bevezetőként a versekhez is fölfoghatják azt, amit eddig mondtam. Mindenesetre kellemes, könnyű bűvárkodást kívánok a lelkek mélyén, ha nem ébren, hát az álomban.

2000. június 18.

Nem tudom, hogy a gazdag országokban a földműveseken kívül aggódnak-e mások is azon, hogy lesz-e eső, hogy meddig tart a szárazság? Itt nálunk, sajnos, mind többen, és nem csak a földművesek, aggódva figyeljük az időjárást, mert ha kisebb a kínálat, nagyobb az ár, ha nincs tej, nincs búza, nincs kukorica, akkor előbb-utóbb megdrágul a kenyér, a hús. Részben jó oldala is van ennek, a városi ember is közelebb kerül a természethez, megtudja, hogy akármekkora is a tudomány, a technika hatalma, a természeti elemek mellett a tudomány még mindig csak pusztá kísérletezés. Egyébként Nyugaton is már régóta rá-

jöttek arra, hogy a természetet nem legyőzni kell, hanem megérteni, és együtt élni vele, mert ha le akarjuk győzni, akkor mi is, az emberiség is nagyon hamar a vesztesek közé kerül. Van, ahol csak a nagy természeti katasztrófák ébresztik rá erre az embert, van, ahol elég egy kis szárazság, vagy egy kis árvíz. De lehet, hogy csak a földműves beszél belőlem, lehet, hogy egy gyári munkás sohasem érezheti azt, hogy mit jelent ősszel elvetni a búzát és a másik év közepéig nem lenni biztos abban, hogy valamit le is fogunk aratni. A gyorsuló világból előbb-utóbb lassuló világ kell hogy váljon. Meg kell tanulnunk azt, hogy utánunk is emberek szeretnének élni a Földön. Olyan magot kellene elültetnünk, amelyről tudjuk, hogy életünkben ugyan nem virágozik és nem terem, de gyerekünkhöz vagy unokánkhoz élvezni fogja. Hasonlóan kellene cselekednünk a politikában is. Sajnos, azon a téren még rosszabb a helyzet.

Két hosszabb novellát olvasunk fel ma éjszaka. Élvezzék a hűvös levegőt, pihenjenek szépen. Ha mi nem is vigyázunk a környezetünkre, a környezetünk, a természet azért gondoskodik még rólunk.

2000. június 4.

Már néhány napja hársfavirágtól illatozik a város. Szébb nyári éjszakát az ember el sem tudna képzelni. Sajnos, a sors gondoskodik arról, hogy terhet akasszon a nyakunkba. Hiába nyugszunk bele sorsunkba, reménykedve, hogy így majd könnyebb lesz, a sors, hogy maradjak ennél a kifejezésnél, többet akar. Még azzal sem elégszik meg, ha szeretjük sorsunkat. Mint a szeretett nő, állandóan próbára tesz, kínoz, gyötör. Minél többet adsz neki, annál többet kér. Várja, hogy mikor lázadsz fel ellene, és akkor, mint az erősebb, leteper. Édeskés, ragadós ez a hársfaillat. Eltereli a figyelmet. Magához ragaszt. Nem lehet így beszélni a pokoli sorsról. A szónak teljesen elveszi az erejét. Pedig nyakamban egy nagy teher. Ám ettől a hársfaillattól még erről sem beszélhetek hitelesen. De hát ki hallgatja ma már meg a hiteles beszédet. Gyönyörű nyári éjszaka van. Újvidéken és máshol is, minden kis falucskában rengeteg szerelem születik éppen most, amikor ezt mondom. Az egyensúlyról van ki gondoskodják, beleértve a mutációkat is. Lehet, hogy ez a hársfaillat, amelyről beszélek, ez is az egyensúlyt szolgálja. Ki tudja.

Éjszakai műsorunkban előbb kortárs magyar írók apokrif történeteiből hallhatnak néhányat, majd egy fantasztikus elbeszélést olvasunk fel. Nincs szándékunkban az egyensúlyt fölborítani. Akinek egy kellemes álom billentené helyre az egyensúlyát, annak kellemes álmokat kívánunk.

2000. május 21.

A mindenféle manipulációval körülvéve jut eszembe Nietzsche egyik mondata, amely valahogy így hangzik: Azért létezik művészet, nehogy belepusztuljunk az igazságba. Sokáig és sokféleképpen lehetne magyarázni ezt a mon-

datot. De azt gondolom, hogy a lényeg az, hogy az igazságot, mint ahogyan a történelmet is, az erősebb, a győztes diktálja. Az igazi művészet fölötte van az ilyen igazságnak. Különben a manipuláció sem valami új keletű jelenség. Egyik ógörög drámaírónál olvashatjuk a következő történetet. Temetés van, és az egyik férfi mondja a másiknak: Lám, apánk halt meg, és mi könnyet sem ejtünk, míg azok ott, alig ismerték, és hogy sírnak. Mire a másik férfi, illetve testvér így válaszol: Meg lettek fizetve. Képzeljük most el, ha netán akkor tévéfelvételt készítettek volna erről, és mi most kordokumentumként értelmeznénk. Sajnos, manapság el vagyunk halmozva ilyen dokumentumokkal, hogy ne mondjam, hírekkel. Bele is pusztulunk az igazságba. Végül.

Damien Broderic, Viktor Jerofejev és Domonkos István novelláiból hallhatnak ma éjszaka válogatást. Ha így vagyunk az igazsággal, lássuk, mire jutunk a művészettel.

2000. május 7.

Mindannyian ki vagyunk éhezve egy-egy gondtalan pillanatra, egy-egy gondtalan órára. Különösen ünnepek idején lehet ezt látni, de a szombat és a vasárnap is ilyen. Ki akarunk kapcsolódni, és nem tudunk. Meg akarunk pihenni, de nem is dolgoztunk igazán. A tévé, az újságok állandóan azt mondják, hogy hogyan kell relaxálni, és mi egyre feszültebbek leszünk. Azt mondjuk: nincs pénzünk, akinek meg van, azt mondja: nincs ideje. Vajon így volt-e ez régebben is? Vagy amint kitaláltuk a szabad időt, el is veszítettük? Mindent, mindenkit ki akarunk használni, még a szabad időnk is. Azt mondjuk, jól kihasználtam a szabad időmet, pedig ha jobban belegondolunk, ez ellentmondás. Üzletet csinálunk a pihenésből. Hasznót akarunk húzni. Sajnos, vagy talán szerencsére, a szervezetünket nem tudjuk becsapni. Sejtjeink még őrzik azokat az emlékeket, amikor gondtalanul meg tudtak pihenni. És ennek a pihenésnek valószínű volt a neve is. Nem negatív kicsengésű, mint amilyen a ráérő, lustálkodó, tétlenkedő, henyélő, naplopó stb. Valahol az elején kellene a hibát kijavítani, de hol is kezdődött, mikor is kezdődött az egész?

Most, hogy is mondjam, kikapcsolódásként hallgassák meg Bodor Ádám és Mario Vargas Llosa egy-egy novelláját. A kikapcsolódás módját mindenki saját maga kell hogy megtalálja. Csak ehhez kívánhatok bejelentőm végén, az éjszakai műsor elején, sok szerencsét.

2000. április 9.

A télikabátokat ismét elő kellett vennünk, de a tavasz itt van, a nap egyre magasabban jár, s a fákon is egyre nagyobbak a levelek. Valahol víz pusztít, máshol tűz, s van olyan hely is, ahol az emberi butaság, irigység és hatalomvágy. Elmegyünk ezért máshová, azt gondoljuk, hogy ott jobb lesz, aztán visszavágyunk, de már visszamenni nincs erőnk. Mi is történt az elmúlt két hét alatt?

Ha jobban belegondolunk, azt mondhatjuk, semmi sem. Itt-ott megpiszkálták a paraszat, de a hamu akkora a fejünk felett, hogy valami nagy vihar híján lángra már nem is lobbanhat. Így égünk el, tűnünk el a hamu alatt. Beszélhetnék konkrétan is, de akkor mit mondanék két hét múlva? Az éjszakai műsorunkban Szabó Magda egy novelláját olvassuk fel, valamint Henry David Thoreau és Egon Friedel néhány magvas gondolatát. Kellemes rádiózást, jó meleg ágyat, és nem utolsósorban könnyű álmodni kívánok mindenkinek.

2000. március 26.

Két héttel ezelőtt arról beszéltem, hogy olyan fiatalokkal jövök be ilyenkor késő este a városba, akik alig voltak tízévesek, amikor szétesett az ún. Nagy-Jugoszlávia. Délelőttönként pedig, amikor jövök a munkahelyre, többek között állandó kéregetőkkel találkozom mindig ugyanazon a helyen. Nem messze a rádiótól, a fizetésforgalmi intézmény épülete előtt, már évek óta egy harminc-negyven év körüli nő ül, és várja az alamizsnát. Két vagy három éve kisbabája lett, akit közben fölnevelt. Akarva-akaratlanul naponta kétszer is látom őket. Az utóbbi időben arra lettem figyelmes, hogy a kisfiú mindig kekszet, csipszet eszik. Most pénteken félliteres dobozos tej volt a kezében, az anyja pedig hamburgert evett. Nem akarok ebből semmilyen következtetést levonni, csak eszembe jutott Schopenhauer, aki egyik könyvében azt írja, hogy ő azért nem dob pénzt a koldusnak, mert azzal csak meghosszabbítaná a nyomorát. Úgy látszik, mégis igaz a pesszimista német filozófusnak, vagy az idők ilyen szempontból is megváltoztak. Az idők változnak, lám, ma éjszaka is egy egész órát csak úgy kivágunk, átugrunk, mintha tényleg fonalról lenne szó.

Az első órában Oscar Wilde egy elbeszélését és néhány erotikus verset hallhatnak. A második órában egy mesét olvasunk fel az Ezeregyéjszakából, a harmadik órát átugorjuk, harmadik óra tehát nincs. A negyedikben egy kis komolyzenét sugárzunk, és már itt is a reggel. Mindenki úgy osztja be az idejét, ahogy tudja. A filozófusoknak pedig úgy kellene egymásnak köszönniük, hogy „ne sajnáld az idődet” – mondja Wittgenstein. Legyünk hát ma este filozófusok.

2000. március 12.

Tizennyolc, húszéves fiatalokkal jöttem be a városba, és reggel öt-hat óraker velük megyek haza. Amikor szétesett az ún. Nagy-Jugoszlávia, tízévesek sem voltak. Akik pedig akkor születtek, mint a fiam is, azok már nyolc-, kilenc-évesek. Aki más életet, mondjam világot nem látott, annak ez a természetes. Nekünk idősebbeknek véget nem érő, végtelenül hosszú időszak volt ez a tíz év, és az elkövetkező évek sem ígérnek egyebet, mint szenvedést, nincstelenséget és félelmet. Ha panaszkodunk, akkor mit tehetnek a tizenévesek. Este tíz óraker mennek szórakozni, reggel jönnek haza, és nappal alszanak. Nem akarnak róla hallani, nem akarják látni ezt a nyomort. Nem hibáztathatjuk

őket. De mit tegyünk, hogy igazat is mondjunk, és a panaszkodásunkkal, nyomorunkkal ne riasszuk el őket. Mit tettek szüleink, nagyszüleink? Valószínű, hogy van megoldás, nem annyira kilátástalan a helyzet. A témát mindenkinek saját magának kell végiggondolnia. A saját problémámat csak én oldhatom meg. Lehet, hogy jól oldom meg, lehet, hogy rosszul. Az életben ismétlésre általában nem szokott sor kerülni.

2000. február 27.

Most úgy vagyok, mint egy szerelmes, aki miután végre kettesben maradt a lánnyal, nem tud megszólalni, hirtelen semmi sem jut eszébe. Mindig tisztességesen elmondtam a rövidke bevezetőmet, úgy csináltam, mintha valakinek mondanám, de azt a valakit sohasem látom. Mint egy radar, amelynek sugarai, hullámai semmibe sem ütköznek, semmit sem tud letapogatni, úgy ültem be mindig a stúdióba, úgy szólaltam meg. Most megtudtam, hogy van egy valaki, aki oda szokott figyelni, akitől visszaverődtek a hanghullámok, hogy képletesen fejezzem ki magam, és most mintha útban lenne ez az akadály. A nagy fekete sötétségben nagyon közel került. Még szerencse, hogy ez a kép csak az én agyamban mutatkozik. Az agy működése pedig, szerencsére, még kiszámíthatatlan.

Ma éjszaka a múlt héten Újvidéken járt Márton László magyar író munkásságával ismerkedhetek meg. Egy mostanit, és egy '97-es interjút hallhatnak vele, valamint a most készülő és az 1997-ben megjelent regényéből hallhatnak egy részletet. Azután az 1848-as forradalommal kapcsolatos magyar anekdotákból válogattunk. Kellemes rádiózást kívánok „mindenkinek” ebben a nagy sötét, de csillagos éjszakában.

2000. február 6.

Az emlékezésre is föl kell készülni. Idő kell és alkalmas pillanat. Az évfordulókat egyébként ócska fogásnak tartom, hogy valakiről beszéljünk, mert ha valaki igazán benne élt a korában, arról mindig lehet beszélni. „Aki a jelent látja, az mindent látott, ami csak valaha volt, vagy valaha lesz, mert minden egy eredetű és egy formájú” – mondta Marcus Aurelius római császár, és ahogy telik az időm, egyre jobban belátom, hogy ez így igaz. Sziveri Jánosról illene megemlékezni, aki tíz évvel ezelőtt február elsején halt meg harminchat éves korában. Most ebben a pillanatban úgy érzem, hogy nem készültem eléggé fel erre az emlékezésre. Csak korábbi hangfelvételeket fogok megismételni, és tudom, hogy ez nem elég. Végül is, én is adósa vagyok neki. Az általa szerkesztett Symposium utolsó számában ő közölte az első verseimet, és így ő is meghatározta valamiképpen az életemet. Az első órában hangfelvételtől hallhatják néhány versét, majd néhány közeli barátjának a visszaemlékezését. A felvételt a rádió egyik szekrényében találtam. Az elmondottakból ítélve a

felvétel közvetlenül Sziveri halála után készült. A második órában két francia szerző egy-egy novellája következik.

2000. január 30.

Délután öt órakor kerültünk volna sorra, hogy elvegyék az áramot. Szépen lementettem a szövegeket a számítógépben, és kikapcsoltam. Lezuhanyoztam és megszáritottam a hajam, megittuk a délutáni kávé, elkészítettük a gyertyát és vártuk, hogy mikor kapcsolják ki az áramot. Öt óra huszonegy perckor a rádió rendje-módja szerint bejelentette, hogy most éppen az egyesnek, azaz a mi csoportunknak nincs árama. Szinte már kellemetlen volt, kezdjek el valamit csinálni vagy feküdjek le, és hunyjam be a szemem? Aztán hét óra előtt kiderült, hogy Újvidéken megszüntették az áramkorlátozást. A kérdés, hogy örülnöm kellett volna-e, vagy mérgelődnom. Ismét megvezetgettek, mint egy kutyát, és mert jó voltam, csontot dobtak elébem. Karl Jaspersnek az 1931-ben írt *A kor szellemi helyzete* című művét olvasgatom. Mi minden kerülne a mi korunk szellemi helyzetének térképébe? Ha jobban belegondolunk, aligha lehetne szelleminek nevezni azt, ami itt a környezetünkben zajlik. De hát már az egyiptomi fáraók korában is így panaszkodtak. „Jobb lett volna meg se születnünk ilyen korban.”

Ma éjszaka egy Maigre-novellát, két Albahari-elbeszélést és egy Crnjanski-poémát hallhatnak. Több fényt és tisztább látást kívánok minden kedves rádiózőnek.

2000. január 9.

Hosszú év előtt állunk, őrizni kell az erőt, nem pazarolni fölöslegesen a szót. Tavaly is történtek dolgok, amelyeket el sem mertünk volna képzelni, az idén is valószínűleg sok minden történik, amiről nem is álmodunk. Nem árt tehát jól felkészülni az előttünk álló évre. Az elmúlt évet, éveket tisztázzuk le, ezzel csak könnyebben lépünk előre. Minél előbb hagyjuk magunk mögött azt, ami elmúlt, de ha netán az új földhöz vág, legyen a múlt szilárd, amiről elrugaszkozhatunk ismét. Hogy új évezredbe léptünk-e vagy sem, nem kell, hogy különösebben foglalkoztasson. Az év végére ez majd csak eldől a sajtó pletykaoldalán is. Tehát aki még nem tett rendet a tavalyi fiókban, ajánljuk, minél előbb csinálja meg azt a nagytakarítást. A szavakat pedig nem kell fölöslegesen pazarolni.

1999. december 29.

Hideg északi szél próbálgatja erejét Újvidék utcáin. Este tíz óra körül alig volt járókelő, mintha mindenki az év végi számvetést készítené. Ha megelégedve nem is zárhatjuk ezt az évet, eseményekben nem szenvedtünk ezúttal sem hiányt. Hogy élményeinket és tapasztalatainkat hogyan raktározzuk el, ez legyen mindenkinek a magánügye. Próbáljuk ezt végiggondolni rádió, tévé,

sajtó és mindenféle közvélemény-kutatási eredmény nélkül. A hideg északi szél talán segíthet ebben.

Éjszakai műsorunkban egy újabb kori adventi történetet hallhatnak, két Beckett-novellát, valamint egy hosszabb Szép Ernő-verset. Kellemes szórakozást és jó pihenést kívánok mindenkinek.

1999. december 19.

Pedig annyi minden lenne, amit jó volna elmondani, el szeretnék mondani önnek, székből ülő vagy ágyban fekvő, netán valamin szorgoskodó, vagy éppen utazó hallgató. Nem lenne dialógus, csak én beszélnék, ahogy a pszichológussal, vagy a gyóntató pappal, ha úgy magával a magasságos Istennel szoktak beszélni. Ahogy jöttem este a rádióba, a Szerb Nemzeti Színházban éppen vége lett az előadásnak, és rengeteg szépen öltözött ember jött kifelé az épületből. Azért nem mondom, hogy tömeg, mert látszott, hogy értő közönségről volt szó. – Ma úgy történt, hogy olyan társaságba kerültem, akiket kivittek ebédelni egy újjvidéki étterembe. Öten voltunk, egyszerű ebéd, ásványvízzel, illetve Colával, ötszáz dinár. Majdnem a fél fizetésem. Martin Heideggerről, a filozófusról olvastam a héten valamit. A szerző a *Lét és az idő* című könyvet ismertette. Egy mondat különösen megérintett. Emlékezetből idézem tehát, hogy „szorongásunkban, a világban való otthontalanságunkban mutatkozik meg nekünk az igazi lét, a létezésünk lényege”. Akkor eszembe jutott az utóbbi időben oly sokat idézett Tamási Áron-mondat, hogy azért vagyunk e világon, hogy valahol otthon legyünk benne. De hát ha én otthon vagyok, akkor az igazi lét sohasem mutatkozik meg nekem. Valószínű, hogy Tamási Áron is azért mondta ezt, amit mondott, mert igazából ő sem volt otthon. Ugye, lehetne erről beszélgetni, kedves hallgató. Tiszta véletlen, hogy nem én vagyok az, aki az étteremben fizet, vagy a színházban tapsol, vagy nem én fekszem hanyatt az ágyon, vagy pattogatom valahol a kukoricát. Végül is mindenki egyszer meglátja az igazi létet, közel kerül a teremtéshez, ha máskor nem, amikor majd meghal.

Az első órában az utazás művészetéről hallhatnak egy hosszabb esszét, majd egy Boccaccio-novella következik. Kellemes időtöltést kívánok mindenkinek. Közelinek és távolinak egyaránt.

1999. december 5.

Ilyen enyhe téli éjszakában nem okoskodni kell, hanem tenni valamit. A ma éjszakára kiválasztott szövegekben úgy is lesz elég sok magvas gondolat. Müller Péter a boldogságról írt könyvéből olvasunk előbb fel részletet, majd Márai Sándor *Füveskönyvéből* hallhatnak aforizmákat. Végül Camilo José Cela három rövidebb novellája következik. De mielőtt kellemes rádiózást kívánnék, fölolvassok egy rövid idézetet Müller Péter *Boldogság* című könyvé-

ből: „Ha egy lány nem tudja ölet kinyitni, s olyan odaadóan és boldogan befogadni magába egy férfit, hogy abban a legnagyobb örömét lelje – hogyan tudja majd magába befogadni az Istent? Hiszen az ember testi lény is, s ha nem tanulja meg a testi odaadást, a lelkit sem fogja sohasem megtanulni. Ami alul nem működik, fölül sem fog soha. Sőt, ha egy ilyen örömtelenségbe zárt lány az aszkézis, vagy a hit útját választja, az nem a valódi odaadást tanulja, hanem menekül önmaga elől.” Eddig az idézet. A megállapítás valószínű, hogy a férfiakra is érvényes. Tehát még egyszer kellemes rádiózást és odaadást kívánok mindenkinek.

1999. november 14.

Elmúlik egy hét, egy hónap, és semmivel sem lettünk okosabbak. Legföljebb a kérdéseink száma nőtt azóta, vagy éppen a pénztárcánk lett vékonyabb. Lassan a hőmérséklet is 0 Celsius-fok alá süllyed, lassan a hátramaradt napokat is lemorzsoljuk ebből az évből. „Mért legyen én tisztességes, kiterítenek úgyszólván – mondja József Attila, s amint láttuk, az úgynevezett „történelmi” egyházak is ezen a véleményen vannak. Egyébként is ha az Isten úgy akarja, kegyelemben részesít, kiválaszt, és akkor jó leszek. Vagy talán nincs igazam? Jó cselekedetekkel pénzt nem kereshetünk már. A boldogságra való hivatkozás pedig csak akadályoz célunk elérésében. A célokat felejtjük el, ha boldogok akarunk lenni. Íme egy-két téma, amin el lehet gondolkozni, amiről lehet vitatkozni. Az éjszakai műsorban azonban többet nem beszélek ilyen komoly dolgokról.

1999. november 7.

Ugyan mit mondhatnék ötvenöt nappal az évszázad vége előtt, amiből a hallgató ki ne ábrándult volna. Egyedül csak az biztos, hogy egyszer mindennek vége lesz. És talán ez lehet az, amiben nem csalódtott senki sem. Nem sok, de hát mégiscsak valami. Ady mondja: „Gyermek szívvel elfelejtem / Hogy szolgáló, ámitó az őszi fény.” Az baj, ha nem találjuk ezt a gyermekszívet magunkban. Erre kéne valamilyen orvoság. Ilyen valamit szerettem volna mondani ötvenöt nappal az évszázad vége előtt, a harmadik évezred küszöbén. Úgy látszik, nemcsak a szavak hiányoznak.

1999. június 28.

A következő percekben egy évfordulóra szeretnénk emlékezni és emlékeztetni. A történészek szerint 1989-ben, tehát tíz évvel ezelőtt ért véget a XX. század, amely az első világháborúval kezdődött. 1989-et a fordulat éveként, *Annus mirabilis*ként emlegetik azóta. Mi is történt ebben az évben? Összeomlott a szovjet birodalom, egyesült a két Németország, megszűnt a Varsói Szerződés, rendszerváltás történt a volt kommunista országokban, többpártrendszer alakult ki és új demokratikus kormányok kerültek az államok élére. A Jugoszláviában azóta történt események, sajnos, nem ilyen színezetűek. Tíz

évvél ezelőtt, június 28-án majd egymillió ember gyűlt össze Kosovo Poljén, azaz Rigómezőn, hogy a hatszáz évvel korábban történt híres rigómezei csatára emlékezzenek. Az akkori *Magyar Szó* tudósításából olvasunk most fel részleteket. Úgy véljük, hogy ez is jelentős történelmi esemény volt, habár mindössze tíz évvel ezelőtt történt, és igazából még fölmérhetetlen, kiszámíthatatlan következménye az utókorra.

1999. március 4.

Mi lesz a tavaszi divatáruval? Ugyanis ha így folytatódik, a tél után egyszerre csak a nyárban találjuk magunkat. Látom, a bunda után tavaszi új bőrkabátba bújtak a lányok, de ha így folytatódik a meleg, még kiszellőztetni sem lesz idő. Ezért gyorsan észre kell venni őket. Bár ennyi vigasza legyen annak, aki pénzt áldoz a divatra. S egyébként is mindjárt itt van március 8-a. De március idusa is vészesen közeledik. (Lesz NATO-bombázás, vagy nem lesz?) Közben úgy teszünk, mint az angolok, az időjárásról csevegünk, vethetnék szemünkre, de hát ha jobban belegondolunk, van-e valami fontosabb az időjárásnál, ha úgy tetszik, az időjárásánál? Mindenki az időbe van bezárva, hogyne beszélgetnének erről a legtöbbit. Mi fontosabb annál, hogy jól érezzük benne magunkat. Wittgenstein mondja egyik aforizmájában, hogy a filozófusoknak így kellene köszönteniük egymást: „Ne sajnáld az idődet.” Jó volna, ha mindenki elgondolkozna ezen. Lehet, hogy így a tavasz is tovább tartana.

1999. február 4.

Azt szokták mondani, akit nagyon ismer az ember, és akivel sűrűn találkozik, azzal csak lényegtelen dolgokról tud beszélgetni. Valahogy így vagyok most én is önökkel, kedves hallgatóim, pedig aligha ismerek valakit is önök közül. Mintha mindennap találkoznánk, ismernénk egymás gondját, baját. Az öröme, a kellemes pillanatok pedig olyan ritkák, hogy nem is jut eszünkbe e felől érdeklődni. Ha találkozom valakivel az utcán, régi ismerőssel, látom, szinte azt várja, hogy panaszkodjak. Lehet, hogy ettől neki könnyebb lesz, de tapasztalatból mondom, nekem biztos nem. Mennyivel pozitívabb afelől érdeklődni, hogy mit csinál épp aznap az ismerős, az, akivel épp találkozunk. Épp aznap olvastam egy tanulmányt, épp aznap fedeztem fel a városban egy jó helyet, ahol ingyen lehet internetezni, épp néhány lépéssel azelőtt láttam egy bomba jó nőt, és ő pedig afelől érdeklődik, hogy hogyan tudjuk, hogyan bírjuk az albérletet fizetni, kapok-e fizetést vagy tiszteletdíjat stb. El is rontotta volna az egész hetemet, ha nem lenne ott a fejemben mindig az a mondat: „Minden napnak elég a maga baja.” Tehát ha úgysem tudunk segíteni a barátunknak, ismerősünknek, akkor ne azt kérdezzük, hogy hogy vagy, hanem hogy mi érdekeset csinálsz. Én éppen összeállítottam a bevezetőmet, önök is

biztos valami hasznosat, kellemeset csináltak. Valószínű, hogy ha mindenki azt csinálná, amit szeret, a jövőről is könnyebb lenne beszélni.

1999. január 28.

Még ha a szobánkban hideg van is, mennyire földerít, ha kimegyünk, és kint minden hófehér. Egy pillanatra is akár, de elfelejtjük azt a sok piszkot és piszkosságot, ami körülvesz bennünket. Hét órakor még csak az eső esett Újvidéken, s tíz óra körül, amikor elindultam a rádióba, már hat-hét centis hó takarta a várost. Mindig van valami, ami fölvidít, amibe belekapaszkozhatunk, sajnos, mi föl nőttek hamar elengedjük ezt a valamit. Gondoljunk csak bele, hány percig fog örülni holnap a kisfiunk. Mi rögtön a közlekedésre, a hónap a hidegére gondolunk. Azt búsuljuk. Ma este a hóba kapaszkodtam bele, de mennyi ilyen apróság, jelentéktelen kis esemény van a világon! A modern gondolkodók azt mondják, talajvesztett emberek vagyunk mi itt az ezred végén, és nemcsak a talajt vesztettük el a lábunk alól, hanem már célunk, ideánk sincs. Valószínű, hogy igazuk van, bár én úgy gondolom, hogy a kérdésfeltevéssel, a fogalmakkal van ismét a baj. Mert tételezzük fel, hogy vannak emberek, akik szilárdan állnak a lábukon, és ideájuk is van. Azért, mert a világ lakosságának 90%-a céltalanul bolyong a Földön, azért nem lehet leírni a világot. Gondoljunk Jónás problémájára. De nem is mondok többet, nehogy még idő előtt tavalyi hó legyen belőle.

1998. december 31.

Ennek az évnek is a végére értünk. Aki nyitott szemmel járt, nem láthatott sok jót ebben az évben sem. Sajnos, már örülni sem tudunk annak, hogy véget ért, mert nem látjuk, hogy jövőre valami megváltozna. Csak mi, azaz én változhatok meg. Például megpróbálok türelmesebb lenni, nem izgatom fel magamat minden hülyeségen. Mindenkit meghallgatok, mindenkinek igazat adok. Legalább ugyanannyi száz évnél, ezer évnél régebbi frásokat, könyveket olvasok, mint amennyi újat stb. De hát ez a rossz helyzethez való alkalmazkodás. A hatalom előtt való meghunyászkodás. Mit jelent az a mondat, hogy tartsd oda az arcod másik felét is. Hogyan éreztetni valakivel azt, hogy még a legkilátástalanabb pillanatban is egyenrangú vagy? Amikor a keresztre feszített odatartotta az arca másik felét, ezt a felsőbbrendűséget éreztette ellenségével. Ilyen lépés, tett után kutatok. Erre valóak az ezer-, kétezer éves könyvek, de vannak pillanatok, amikor a kisgyerek is erre tanít.

Van, akinek már ezen az éjszakán az ünnepi tomboláson jár az esze. Mi még egy kicsit józanok maradunk. Legfeljebb Verlain erotikus versei kábíthatnak el. Az első órában Szabó Lőrinc fordításában Verlaine erotikus verseiből válogattunk, majd Eduard Fuchsnak a korcsmai élet kifejlődéséről szóló

írását olvassuk fel. Végül egy novellát és néhány zsidó viccet is hallhatnak az év utolsó napján.

1998. december 8.

És a szép mintha csak futna innen. Ez a címe Tandori Dezső egyik kisprózájának. Ő másra gondolt, s mi másra gondolunk a cím hallatán. Mi minden fut innen, jobb nem sorolni. Véletlenül esett így a beosztásom, ugyanis pontosan hatvan évvel ezelőtt született Budapesten Tandori Dezső költő, író, műfordító, képzőművész etc. Egyébként nem szeretem az évfordulókat, de mivel ő a kedvenc íróm, ezúttal az ő műveiből olvasunk fel részleteket.

Az évforduló kapcsán a Szempontba írtam a következő köszöntőt. Írásban nem jelent meg.

TANDORI HATVANÉVES

Esterházy Péter, akinek a nevét a hallgatók közül valószínűleg többen ismerik, írja a következőket: „Az a változás, amely az úgynevezett új prózához köthető, az vele kezdődött. Mindnyájan sokat köszönhetünk neki. Ami pedig az újítások leleményességét és sokoldalúságát illeti . . . nos, a saruja szíját is megoldani méltatlanok volnánk.”

1995-ben a budapesti ünnepi könyvhéten a Liszt Ferenc téren dedikált. Ott ismerkedtem meg vele. A könyveit már hetvennyolc óta olvasom, illetve vásárolok. Természetesen az a harminc-harmincöt könyv csak egy kis része a műveinek.

Tavaly januárban irodalmi estje volt Bécsben. Radnóti Sándor írja, hogy Kovács Ákos etnográfus összegyűjtötte és kifuvározta Tandori minden könyvét, a versesköteteket, a prózaköteteket, a tanulmányköteteket, a krimiket, a versfordításokat, a prózafordításokat, a lektúrfordításokat. 220, azaz kétszázhusz kötetet. Hihetetlen teljesítmény, valószerűtlen látvány, állapíthatjuk meg mi is.

Már nem emlékszem, hogy hogyan akadtam rá, de Babits mellett neki köszönhetek én is a legtöbbet. Nem is annyira a szépirodalmi műveinek, hanem a tanulmányainak, fordításainak, idézeteinek. Valószínű, más is így van a kedvenc írójával. Bármit ír, bármit mond, mintha éppen az kellett volna. Rajta keresztül ismertem meg Henry David Thoreaut és Paul Kleet, már csak miattuk örökre hálás maradnék. De ő vezetett be a költészet műhelyitkaiba is. *A zsalu sarokvasa* és *Az erősebb lét közelében* című tanulmányköteteit mindenkinek ajánlom, akiket ilyen műhelyitkok érdekelnek. Sokan elfordultak tőle, amikor a verebek beköltöztek otthonába, és ő főleg csak róluk írt. „Mert verebek közt éltél, akik nem tudnak válaszolni, a rádrepülésen etc. túl nincsenek veled relációban, elszoktál az emberektől.” Vádolták őt. És íme mit mond ő erre: „Nem állíthatom, hogy a sok műfordítás (sok szerző, sok idegen »világ«)

okvetlenül társassá és megértővé tett volna. Nem álltok ilyet, nem okvetlenül. De – gyanakodjunk erre. Aztán: a madarak (jó, hát játéknak kevesebben hiszik már őket; tömérdek aprómunka voltak ők, 19 éven át hajnali felkelések, néha 14–15 lény etetése, ápolása . . . aztán a szívszorongás, élnek-e, halnak-e . . . s azután? Mi lesz? Befolyásolja-e mostani gondolkodásom jellegét a fenyegető végső veszteség?”

1995-ben, amikor bemutatkoztam, és megmondtam, hogy mennyit köszönök neki, és hogy szeretnék egy rövidke interjút készíteni vele, nagyon barátságosan, közvetlenül, lelkesedve beleegyezett. Furcsán hangozik, de úgy tűnt, hogy nemcsak én örülök neki, hanem ő is nekem. Azután elmondta, hogy hazamegy, mehetünk együtt. Az Andrásy úton egészen a Lánchídig kísértük őt Ágival együtt. Végig lelkesen beszélt. Kétszer is elnézést kért, hogy talán sokat beszél. Thoreauról, a polgári engedetlenségről, az elfekvő testről, a jugoszláv helyzetről, a verebéről, a verseskötetének a címéről, Paul Kleeről, Szabó Lőrincről, a kiállításáról, a vízvezetéről, az utazásairól, feleségéről, a párizsi barátjáról, a véletlenül összekapcsolódó eseményekről, az evidenciátörténetekről beszélgettünk.

Később egy önéletrajzában olvastam a következő mondatot: „Gyermekünk nem született meg; abban az évben kezdtek »megkeresni« minket a madarak.”

Nem tudom, vannak-e még, élnek-e még a madarai. Nem is lényeges. Egyik dolgozatában írja: „Meghalni mindig akkor akarna az ember, ha más baja nincs.” Csak éppen nem mi vagyunk a bajok fölött, hanem éppen fordítva, a bajok vannak fölöttünk, tehetnénk hozzá. De lehet, hogy épp ez a szerencsénk. 1984-ben vele történt meg, többször is leírta: amikor mindent ott akart hagyni, és kérte az istent, hagyja már őt örökre békén. És akkor fiókacsipogást hallott a járdán. – „Öcsi, azt majd én közlöm veled, mikor mi volt elég, és hogyan tovább, honnét nincs tovább . . .” Őt idézem, ő hallotta ezt.

A hatvanadik születésnapján is mit kívánhatnánk mást, minthogy az az ismeretlen csak mondja neki, hogyan tovább.

A Liszt Ferenc téren, egy padon vettem fel a Londoni Mindenszentek című versét, amelyben Szpéro verebét idézi. Köszöntsük ezzel is a hatvanéves költőt.

1998. november 10.

Kire is gondoljak, kihez is forduljak, amikor ezeket a pár soros bevezetőimet írom? Akiket ismerek, azok már alszanak. Nem haragszanak meg azok, akiket nem ismerek, de senkire sem gondolva, senkihez sem fordulva mondani valamit olyan, mintha a falnak beszélnék. Igaz, sokszor úgy vagyunk, hogy a fal szinte jobban megérti azt, amit mondunk, mint az, akivel szeretnénk magunkat megértetni. Lehet, hogy előbb a falnak kell elmondanunk azt, ami a szívünket nyomja. Lehet, hogy az ősember is úgy kezdte. A barlang falára rajzolt egy bölényt. Rájött, hogy valaki ismeretlennel így lehet kommunikálni. Valahogy

így vagyok én is most, a szoba falára hányom fel mondataimat, és reménykedem, hogy a falnak füle is van.

1998. október 13.

Ismerik Babits Mihálynak a Mint különös hírmondó című versét? Ott van a következő két sor is: „és ha kérdik a hírt nem bír mást mondani: ősz van! / vagy hírként kiáltja amit mindenki tud: ősz van!” Valószínű, hogy önök több hírt tudnak, mint én. És úgy vagyok már, csak azt ne felejtsem el, hogy ősz van. Sajnos, egyre nehezebb a dolgom. Milyen is az, örülni a jó termésnek ősszel. Már erre sincs időnk gondolni, vagy el is felejtettük. De lehet, hogy tévedek, lehet, hogy régen is így volt. Nem csak úgy váratlanul történtek az események, régen is előbb megbeszélték a miniszter urak. Egy szociológus mondta, hogy vannak időszakok, amikor olyan gyorsan forog a történelem kereke, hogy nem lehet fölismerni a küllőket, azaz fölismerni az eseményeket. Ezért mondta a különös hírmondó nagy hírként, hogy ősz van. Eltávolodva a történelem kerekétől, valamit tisztán látott. Látta, hogy a tél után jön a tavasz, látta az örök szerelem nagy ritmusát. Ha csillagos volna az ég, azt mondanám, menjenek, menjünk csak egy kicsit ki, és nézzünk az égre, hátha mi is olyanok leszünk, mint a különös hírmondó. Itt jönne a zene, de előbb elmondom, hogy ma éjszaka Boccaccio *Dekameron* című művéből olvasunk fel részleteket. Kellemes rádiózást és tiszta csillagos eget kívánok mindenkinek.

1998. augusztus 18.

Ha esőt tudnék csinálni a hangommal, gondolom, ennek örülnének a legtöbben azok közül, akik éppen most hallgatnak. Sajnos, nem tudok esőt csinálni, de mégis mondanom kell valamit, ha már ez a feladatom. Végül is ki tudja miféle, számunkra ismeretlen hangok játszanak közre abban, hogy valahol eső legyen, vagy éppen szárazság. Állítólag a tudósok bizonyos műszerekkel a hanghullámokból megfogható tárgyat tudtak előállítani. Ha ez így igaz, miért kételkedjünk abban, hogy – és most egy idézet: „Kezdetben volt az Ige.” A gondolatot ki-ki folytassa tovább, én még csak bejelentem, hogy ma éjszaka a huszonegy évvel ezelőtt elhunyt Déry Tiborra emlékezünk.

1998. június 9.

Elmúlt még egy forró nyári nap. Lehült egy kicsit a levegő, de a beton- és a téglafalak továbbra is fűtenek. A hírekből ítélve kívülről is, belülről is befűtöttek nekünk. De ezek csak hétköznapi gondok, amelyek nyugtalanítják az embert. Most olvasok épp egy könyvet, amely e gondolatot így folytatja: „De az igazi benső feszültséget, kielégületlenséget – egyszóval: a megoldatlanságot – mindig az okozza, hogy még nem vagyunk azok, akiknek lennünk kellene.” Nehéz kérdés, nehéz feladat, de azt hiszem, mindenki találkozott olyan emberrel, aki nem panaszkodott mindenre, hanem egyszerűen jól érezte

magát saját bőrében. Érdeemes megismerkedni, megismerni ilyen embereket, olyanokat, akik nem ijednek meg a naptól, hanem azt mondják, ugyan fiam, hadd süssön, ha a föld alá kerülök, ott majd nem fog sütni. Kívánom, hogy minél hamarabb azok legyünk, akiknek lennünk kellene.

Az Újvidéki Rádió éjszakai műsorainak rövid bevezetőjeként hangzottak el ezek a szövegek. Mind éjjél előtt pár perccel íródtak. Tehát magukon viselik a gyors fogalmazás fogyatékoságait. A hatalomváltással az éjszakai műsor addigi formájában megszűnt. (...) Utoljára 2000. szeptember 24-én voltam éjszakai. Logikusnak tűnt, hogy ezzel a dátummal kezdjem a szövegek közlését, és visszafelé haladjak az időben.